

26.89 (4 чкр - Харків)
1782

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ
ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

До 80-РІЧЧЯ ХНТУСГ
ІМ. П. ВАСИЛЕНКА

Москальова Н. П.

**ВУЛИЦІ НАШОГО
СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТТЯ**

Харків - 2010

ББК 63.3(2)

М 82

М 82

Москальова Н.П. Вулиці нашого студентського життя: історико-географічна розвідка. – Х., ХНТУСГ імені П.Василенка. – 2010. – 50 с.

Рецензенти:

Сухих Л.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського пілкування", філософії та історії України ХНТУСГ ім.П.Василенка;

Ковальов В. І., кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства ХНАДУ

Історико-географічна розвідка знайомить з історією вулиць і площ, на яких розміщені навчальні корпуси або гуртожитки університету.

Для широкого кола читачів

ISBN 966-03-1813-8

@ Москальова Н.П., 2010

@ ХНТУСГ ім.П.Василенка

ПЕРЕДМОВА

Роки навчання в університеті завжди залишаються світлою сторінкою в житті кожного студента. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка – відомий навчальний заклад України, який має давню історію, свято береже свої традиції. Створений у 1930 році, університет підготував десятки тисяч фахівців для народного господарства як своєї країни, так і для майже шістдесяти країн світу. У 2004 році університет одержав статус національного і йому було присвоєно ім'я видатного вченого в галузі землеробської механіки Петра Мефодійовича Василенка.

Університет розміщується в кількох корпусах (кожний факультет стаціонарного навчання займає окрему будівлю: механіко-технологічний факультет – пр. Московський, 45; факультет переробки та зберігання сільськогосподарської продукції – вул. Мироносицька, 92; факультет технічного сервісу – пр.

Московський, 45; факультет енергетики та комп'ютерних технологій – вул. Енгельса, 19; факультет менеджменту – вул. Артема, 44). В університеті створені чудові умови для навчання, всі студенти мають можливість проживати в комфортних гуртожитках.

Студентське життя неповторне. Часто за бажанням поглинути знання молодь не встигає ознайомитися з історією міста, в якому живе, історією вулиці, де знаходиться навчальний заклад або гуртожиток.

Запропонована історико-географічна розвідка має на меті познайомити студентів з історією вулиць та площ, по яких неодноразово вони ходили і з якими було пов'язане їхнє студентське життя. Висловлюю щирі вдячності працівникам бібліотеки університету Бородіній Л.О. та Перевозник Т.В. за допомогу у підготовці запропонованої розвідки. Видання присвячене ювілею університету та 65-річчю Великої Перемоги нашого народу у Великій Вітчизняній війні.

1. Вулиця Артема

Головний корпус Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка розміщується на вулиці Артема.

Свою назву вулиця отримала у серпні 1921 року після трагічної загибелі професійного революціонера, радянського партійного та державного діяча, організатора революційної боротьби в Харкові та на Донбасі Артема (Сергєєв Федір Андрійович). Народився Артем у с. Глебово Фатезького повіту Курської губернії 6(18) березня 1883 року. У 1901-1902 роках був студентом Московського Імператорського вищого технічного училища, в 1901 році став членом Російської соціал-демократичної робітничої партії (РСДРП). У 1902-1903 роках був слухачем Російської вищої школи суспільних наук Максима Максимовича Ковалевського у Парижі. З 1903 року – більшовик. У 1905 році Артем очолив Харківську більшовицьку організацію, став одним із

керівників збройного повстання у Харкові у грудні 1905 року. Після поразки повстання перейшов на нелегальне становище, пізніше був направлений ЦК партії для роботи на Урал, керував Пермським, Уральським комітетами РСДРП. У 1909 році за революційну діяльність Казанська і Харківська судові палати присудили Артема до довічного заслання, проте йому вдалося у 1910 році втекти з заслання і продовжити діяльність.

У липні 1917 року він вже у Харкові, з серпня 1917 року – член ЦК РСДРП (б). З листопада 1917 року – голова президії виконкому Харківської Ради робітничих та солдатських депутатів, голова губернського революційного комітету. Під його керівництвом на початку грудня 1917 року у Харкові було встановлено радянську владу, а 25 грудня 1917 року перший Всеукраїнський з'їзд Рад проголосив радянську владу на Україні, його обрано членом Центрального Виконавчого Комітету Рад України, він увійшов до складу першого радянського уряду України

як Народний секретар з питань промисловості і торгівлі.

У січні 1918 року він фактично став організатором і головою Раднаркому Донецько-Криворізької радянської республіки, створеної на противагу УНР (проголошена на 4-му обласному з'їзді Рад робітничих депутатів Донецького і Криворізького басейнів у січні-лютому 1918 року) в Харкові. До її складу мали входити Харківська, Катеринославська губернії та прилеглі до них промислові райони Облaсті Війська Донського (Ростов, Таганрог, Новочеркаськ), після 2-го Всеукраїнського з'їзду Рад (17-19.03.1918 року) припинила своє існування], один із організаторів боротьби проти Центральної Ради, отамана О.Каледіна, австро-німецьких окупантів на Україні. У 1918-1919 роках – заступник голови і нарком пропаганди Тимчасового робітничо-селянського уряду України. У 1920 році – голова Донецького губернського виконавчого комітету, потім секретар Московського

комітету РКП(б), з лютого 1921 року – голова ЦК Всеросійського союзу гірників. Член ВЦВК і ВУЦВК.

Артем загинув під час випробувань аеровагону і похований на Красній площі у Москві. В Харкові його ім'ям названо робітниче селище, парк, вулицю і школу. У 1987 році встановлено пам'ятник Артему по вул. Артема, 44.

Виникнення вулиці відноситься до другої половини ХІХ ст. В цей час вона мала назву Старокладовищенська, а потім Кладовищенська. Після відкриття на ній жіночого єпархіального училища вулиця стала називатися Єпархіальною. У 1914-1916 роках на розі вулиць Єпархіальної та Басейної (зараз Петровського) по проекту архітектора О.М. Бекетова було споруджено Комерційний інститут. В ньому розмістився Ново – Александрійський сільськогосподарський інститут, який було евакуйовано із Польщі у зв'язку з початком Першої світової війни. Зараз – це сільськогосподарський інститут ім. В.В. Докучаєва. З 1978 року в цьому

приміщенні знаходиться Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П.Василенка, який готує кадри інженерів-механіків, інженерів-енергетиків, інженерів з якості, інженерів з транспорту, інженерів-технологів, менеджерів-економістів, фахівців з обліку та аудиту тощо. На вулиці Артема знаходиться Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди (засновано у 1933 році).

На вулиці Артема, 63, у сквері відкрито у 1978 році пам'ятник підпільникам і партизанам, які боролися проти фашистських загарбників у роки Великої Вітчизняної війни.

3. Вулиця Бакуліна

На фасаді головного корпусу ХНТУСГ ім. П.Василенка встановлено меморіальну дошку, присвячену Івану Івановичу Бакуліну, тому вважаємо за необхідне розповісти про цю героїчну людину.

Вулиця спочатку мала назву Цегельна (рядом знаходився глиняний кар'єр, цегельний завод). Під час

індустріальної забудови вулиця одержала назву Інженерної (тут знаходилися гуртожитки авіаційного та гірничого інститутів). З серпня 1973 року вулиця носить ім'я Івана Бакуліна.

Іван Іванович Бакулін (29.07.1900 – 24.09.1942) – секретар Харківського підпільного обкому КП(б)У під час Великої Вітчизняної війни. Народився у с. Хотунок Ростовської області в сім'ї селянина. Член ВКП(б) з 1931 року. В 1931 році закінчив Харківський інститут народного господарства. Працював директором технікуму, викладачем Українського інституту підвищення кваліфікації фахівців сільського господарства. У 1934-1941 роках працював доцентом кафедри математики в Харківському сільськогосподарському інституті. З 1939 року – секретар партійного комітету інституту. Депутат Харківської міської ради. Під час тимчасової окупації фашистськими загарбниками Харківської області очолював підпільний обком партії. В місті діяли 37 підпільних райкомів партії і майже 200 первинних

партійних організацій і груп. Проїшов спеціальну підготовку з мінно підривної справи. Під його керівництвом проведено ряд великих диверсій у місті. За 23 місяці героїчної боротьби патріоти Харківщини знищили понад 23 тис. гітлерівців, пустили під укіс 21 ешелон з військами, розгромили 4 ворожих штаби, підірвали 24 мости, вивели з строю 90 паровозів та понад 700 вагонів, знищили 260 автомашин. У червні 1942 року був арештований гестапо. Загинув 24 вересня 1942 року. Нагороджений орденом Леніна (1945 р., посмертно), присвоєно звання Героя Радянського Союзу (1965 рік, посмертно).

4. Вулиця Бекетова

Два навчальні корпуси університету – по вул. Артема, 44 та вул. Мироносицькій, 92 збудовані по проекту академіка архітектури О.М.Бекетова.

Олексій Миколайович Бекетов (19.02 (3.03) 1862, м. Харків – 23.11.1941, там же) – архітектор і педагог, академік Петербурзької академії мистецтв (1894), професор (1898), член-кореспондент Петербурзького

товариства архітекторів (1903), доктор і академік архітектури СРСР (1939), заслужений діяч мистецтв УРСР (1941).

Закінчив Академію мистецтв у Петербурзі з великою золотою медаллю та званням класного художника 1 ст. (1888). У Харкові створив приватне проектне бюро. Викладав в Харківському технологічному інституті (1898-1931), художньому училищі, інженерно-будівельному та інженерів комунального господарства інститутах (1931-1941). За його проектами у Харкові побудовано понад 40 громадських та жилих будівель, більшість з яких стали визначальними під час комплексної забудівлі міста. Вони одержали статус пам'ятників архітектури кінця XIX – першої половини XX ст. Основні споруди: Комерційне училище (зараз Національна юридична академія ім. Я.Мудрого, 1891), особняк Бекетових (зараз Будинок вчених, 1897), Земельний банк (зараз Автотранспортний технікум ім. С. Орджонікідзе, 1898), Московський торговий банк (зараз Будинок науки і

техніки, 1899), Публічна бібліотека (зараз ХДНБ ім. В.Короленко, 1901), будинок Судових установ (1902, у співавторстві), Волзько – Камський банк (зараз Театр ляльок ім. В.Афанасьєва, 1907), будинок Медичного товариства (зараз НДІ вакцин та вивороток ім. І.Мечникова, 1912), Комерційний інститут (зараз головний корпус Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка, 1916) тощо. Член правління Союзу архітекторів СРСР та УРСР. Член редколегії першого в Україні архітектурного альманаху «Зодчество» (1928). Його ім'ям названа станція метрополітену, в Харківській академії міського господарства створено музей та аудиторія його імені, на його могилі в Харкові встановлено пам'ятник (1946), в приміщенні Будинку вчених встановлено бюст, бюст встановлено в Академії міського господарства. На будинку №37 по вулиці Дарвіна, де він жив, відкрито меморіальну дошку. Йому встановлено пам'ятник біля академії будівництва та архітектури.

5. Вулиця Блюхера

Василь Костянтинович Блюхер (19.11.1889-9.11.1938) - талановитий радянський воєначальник, Маршал Радянського Союзу (з 1935 року). Депутат Верховної Ради СРСР 1-го скликання. Учасник 1-ої світової війни, унтер-офіцер російської армії. З 1916 року на боці більшовиків. У 1917 році брав участь у боротьбі за владу рад на Поволжі та Уралі. У 1918 році командував радянськими військами, що розгромили армію генерала О. Дутова, під його командуванням було здійснено 1500-кілометровий рейд 10-тисячної партизанської армії тилами білої армії від Оренбурга до Уралу, за що став першим нагородженим орденом Червоного Прапора (28.11.1918). У 1919-1920 роках командував 51-ю стрілецькою дивізією, що відзначилася в боях проти О.Колчака і П. Врангеля, зокрема в Перекопсько-Чонгарській операції 1920 року. У 1921-22 роках головнокомандуючий, військовий міністр, голова військової ради Далекосхідної республіки. З 1923 року – командир

корпусу, начальник Петроградського укріпленого району, головний військовий радник революційного китайського уряду Сунь-Ят-сена (1924-1927 роки), 1927-1929 роки – помічник командуючого військами Українського Військового округу, з 1929 по жовтень 1938 року – командуючий Особливою Червонопрапорною Далекосхідною армією, влітку 1938 року – командуючий Далекосхідним фронтом. На ХУІІ з'їзді ВКП(б) (1934 рік) був обраний кандидатом в члени ЦК партії. Член ВЦВК (1921-1924 роки), член ЦВК СРСР (1930-1938 роки). Нагороджений орденом Леніна, 5 орденами Червоного Прапора, орденом Червоної Зірки. Блюхер був членом комісії, яка на закритому засіданні під головуванням В.Ульріха 11 червня 1937 року засудила учасників «заколоту» серед вищого радянського військового керівництва, так званої «змови М.Тухачевського», до страти. 22 жовтня 1938 року був заарештований за звинуваченням у «військово-фашистській змові». Помер під слідством.

6. Вулиця Богдана Хмельницького

Вулиця мала назву Кінна, бо вела до Кінного ринку. З 1925 року – вулиця імені Євгенії Бош. Після Великої Вітчизняної війни названа ім'ям гетьмана України, керівника Визвольної війни українського народу 1648-1654 років проти шляхетської Польщі. Вулиця з'єднує Кінну площу з Московським проспектом.

7. Вулиця Весніна

Названа ім'ям російського радянського архітектора Віктора Олександровича Весніна (1882-1950), який разом з групою співробітників здійснив проектування та будівництво Дніпрогесу (1927-1932). Разом з братами Леонідом Олександровичем Весніним (1880-1933) та Олександром Олександровичем Весніним (1883-1959) очолили з 1925 року такий напрямок в радянській архітектурі як конструктивізм. Вулиця виникла за радянських часів і була повністю забудована багатопверховими жилими та адміністративними будівлями в роки перших

п'ятирічок. Бере початок біля Парку культури і відпочинку імені О.М.Горького і через вулиці Сумську, Мироносицьку, Чернишевського та Артема з'єднується з вулицею Пушкінською.

Весніни – російські радянські архітектори, брати, які працювали в творчій співдружності: 1) Леонід Олександрович (28.11 (10.12) 1880, Нижній Новгород – 8.10. 1933, Москва) – навчався у Петербургській Академії Мистецтв (1901-1909). Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора; 2) Віктор Олександрович (28.03 (9.04) 1882, Юр'євець, тепер Іванівська область – 17.09.1950, Москва) – академік АН СРСР (з 1943), перший президент Академії архітектури СРСР (1939-1949). В 1901-1912 навчався в Інституті цивільних інженерів у Петербурзі. Один з авторів архітектурної частини комплексу Дніпрогесу. Професор ВДХУТЕМАСу Вищого художньо-технічного інституту (1921-1930) та Московського вищого технічного училища (1923-1931). Нагороджений орденом Леніна та іншими орденами і

БІБЛІОТЕКА ХНТУСГ ім. Петра Василенка
інв. № 8/14

медалями; 3). Олександр Олександрович (16(28). 05.1883, Юр'євець, - 7.11. 1959 Москва) – почесний член Академії будівництва і архітектури СРСР (з 1956). У 1901-1912 навчався в Інституті цивільних інженерів у Петербурзі. Викладач ВДХУТЕМАСу Вищого художньо-технічного (1921-1930) і Московського архітектурного інститутів. Голова об'єднання сучасних архітекторів (1925-1931). Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора і медалями.

Серед реалізованих проєктів в Україні – конкурс на кращий проєкт залізничного вокзалу в Києві (1928), Будинок проєктів та театру «Масового музичного дійства» на 6000 глядачів у Харкові (обидва – 1930), Урядова (нині Михайлівська) площа у Києві (1934, два варіанти).

ВДХУТЕМАС – Вищі державні художньо-технічні майстерні.

8. Вулиця Гвардійців-Широнінців

Вулиця названа на честь героїв Великої Вітчизняної війни, бійців 1-го взводу 8-ої стрілецької

роти 78-го гвардійського стрілецького полку 25-ої гвардійської стрілецької дивізії 6-ої армії Південно-Західного фронту. Бійці взводу під командуванням лейтенанта Петра Миколайовича Широніна 2 березня 1943 року біля села Таранівка Зміївського району Харківської області, обороняючи залізничний переїзд, проявили самовіддану мужність і героїзм. Незважаючи на значну перевагу в живій силі і техніці з боку німців, взвод відбив 3 атаки німецько-фашистських військ, знищив 16 ворожих бойових машин, майже 100 гітлерівців. П.Широнін в цьому бою був важко поранений. Із 25 воїнів 19 загинули. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18.05.1943 року П.М.Широніну і всім бійцям взводу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Після війни він жив в рідному місті – м. Кіров, помер 30.06.1968 року. В селах Таранівка і Соколово встановлено пам'ятники, пам'ятник поставлено і на розі вулиць Гвардійців-Широнінців та пр.50-річчя ВЛКСМ.

9. Вулиця Гуданова

Названа ім'ям Героя Радянського Союзу Євгена Олексійовича Гуданова. Є.О.Гуданов народився 7.11.1921 року в Харкові в сім'ї робітника. Закінчив семирічну школу (школа №1), працював на авто трактороремонтному заводі. В Радянській Армії з серпня 1941 року. У 1942 році закінчив Білоцерківське військово-піхотне училище і з вересня 1942 року на фронті. Командир взводу розвідки 857 стрілецького полку 294 стрілецької дивізії 52 армії 2 Українського фронту. Під час наступальних боїв у березні 1944 року взвод Гуданова першим форсував р. Південний Буг, потім р. Дністер. Група розвідників на чолі з Гудановим вночі 20.03.1944 року увірвалась в с.Цареград (зараз с.Главан, Молдова), посяла паніку у ворога і сприяла виконанню бойового завдання полком. 25.03.1944 року, опинившись в оточенні із своїми розвідниками, бився до останнього патрона і загинув у бою. Звання Героя Радянського Союзу

присвоєно 13.09.1944 року, нагороджений орденом Леніна (посмертно). Похований у с.Главан.

10. Вулиця Енгельса

На вулиці знаходиться корпус факультету енергетики та комп'ютерних технологій Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.

Виникла у другій половині ХУІІ ст. як провулок у приміській Залопанській слободі. Провулок мав назву Різдвяний (Рождественский), оскільки вів до Різдвяної церкви. Теперішню конфігурацію здобув у 1787 р. під час перепланування міста. У ХІХ ст. (30-40-ві роки) став зватися Різдвяною вулицею. Теперішню назву вулиця отримала після революції 1917 року по імені одного із теоретиків ідеології марксизму – Фрідріх Енгельс (28.11.1820, м. Бармен, Німеччина – 5.08.1895, м. Лондон).

11. Вулиця Каразіна

До 1894 року мала назву Кроянська. Василь Назарович Каразін (30.01 (10.02). 1773, с. Кручик, зараз

Богодухівського району Харківської області – 4 (16).11.1842, м. Миколаїв) – вчений, винахідник, ліберально-дворянський просвітитель та громадський діяч, публіцист, засновник Харківського університету. В правління царя Олександра I працював у Петербурзі над проектом створення першого в Європі Міністерства народної освіти, входив до складу комітету по перегляду уставів петербурзьких академій та Московського університету. Розробив «Правила народної освіти», написав релігійний та цивільний катехізис (1802). Завдяки його організаторській енергії вдалося відкрити університет у Харкові, було створено Філотехнічне товариство (1811-1818) для поширення досягнень науки і техніки і сприяння розвитку економіки України. Автор праць з різних галузей знань.

В Харкові йому встановлено пам'ятник (1907, скульптор І.І. Андреолетті, архітектор О.М.Бекетов), меморіальні дошки на старій будівлі університету

(1998, вул. Університетська, 16) і на новому корпусі (1998, пл. Свободи, 4).

12. Вулиця Костомарівська

Мала назву Джунківська до 1894 року.

Микола Іванович Костомаров (4.(16).05.1817, с. Юрасівка, зараз Воронізька область, - 7(19).04. 1885, Петербург) – історик, етнограф, письменник, доктор історії, член-кореспондент Петербурзької АН (1876), дійсний статський радник. У 1833-1837 роках навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету; у 1844-45 роках учителював у гімназіях Рівно і Києва, з 1846 року – ад'юнкт-професор Київського університету. У 1847 році був заарештований за участь у таємному Кирило-Мефодіївському товаристві, одним із засновників якого він був. За вироком суду перебував у 1848-1856 роках на адміністративному засланні у Саратові, де працював у статистичному комітеті. Після амністії переїхав до Петербургу. У 1859-1862 роках працював професором Петербурзького університету. Один із засновників і

співробітників журналу «Основа», редактор збірника «Акты Южной и Западной России». Автор праць з вітчизняної історії. Ряд монографій присвячені історії козацького руху, зокрема «Богдан Хмельницький», «Руїна», «Мазепа». Костомаров був одним із перших українських літературних критиків, займався також активною літературною діяльністю.

13. Вулиця Коцарська

На вулиці знаходиться гуртожиток Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка в будинку №9, (пам'ятник архітектури, збудовано у 1914 році, готель «Палас», архітектор М.Г.Диканський).

Коцарі – ремісники, які виготовляли односторонні з довгим ворсом коври (коци), звідкіля і пішла назва вулиці. Виникла наприкінці ХУІІ- на початку ХУІІІ ст. До початку ХІХ ст. цим ремеслом на вулиці займалися в 50-ти дворах. В кожній оселі стояли по два-три станки, на яких працювали переважно жінки. Кожного року на харківських ярмарках продавалося до 20 тис.

коврів. У 1833 р. на вулиці з'являються перші кам'яні споруди. У 1896 році на вулиці Коцарській Григорій Миколайович Борман, промисловець і підприємець, заклав кондитерську фабрику (зараз Харківська бісквітна фабрика). Через кілька років він відкрив фірмові магазини на Катеринославській та Рибній вулицях, на Миколаївській площі (зараз площа Конституції). Фірма «Жорж Борман» займала провідне місце по випуску кондитерських виробів в дореволюційні часи. За радянських часів фабрика мала назву «Октябрь».

У 1916 році на вулиці Коцарській були відкриті майстерні по пошиттю одягу для армії (йшла Перша світова війна). Наприкінці 1921 року майстерні були об'єднані в швацьку фабрику. Напередодні п'ятих роковин Жовтня фабриці було присвоєно ім'я Єфима Дмитровича Тінякова (26.12.1893 (7.01. 1894), с. Олексіївка, зараз Первомайського району Харківської області – 31.01.1918), учасника боротьби за радянську

владу на Україні, який до революції працював на фабриці.

14. Вулиця Мироносицька

Виникла в середині XIX ст., мала назву Ново-Мало-Сумська, оскільки йшла паралельно Сумській і була немов би продовженням Мало-Сумської (зараз вулиця Гоголя). Наприкінці XIX ст. була перейменована у вулицю Мироносицьку, у 1929 році - у вулицю Братерства та Рівності, перед війною названа ім'ям голови Всеросійської Надзвичайної Комісії – Фелікса Едмундовича Держинського. Під час тимчасової окупації Харкова німецько-фашистськими загарбниками по вул.Держинській, 17 знаходився штаб начальника гарнізону міста генерала фон Брауна. Восени 1941 року була проведена унікальна операція підривниками полковника Старінова – штаб було висаджено у повітря за допомогою радіокерованої міни. На вул.Держинського у квартирі Г.Нікітіної була під час Великої Вітчизняної війни явочна

квартира комсомольців і підпільників, тепер у дворі поставлено пам'ятник Г.Нікітіній.

15. Проспект Московський

Вулиця виникла майже одночасно з виникненням Харківської кріпості. Фактичне формування відбувається у ХУІІ – ХУІІІ ст.ст., це була дорога на Москву. На проспекті знаходиться значна кількість промислових підприємств та науково-дослідних установ. На проспекті розміщуються два факультети ХНТУСГ ім.П.Василенка – механіко-технологічний та факультет технічного сервісу (пр.Московський , 45). •

16. Вулиця Петровського

Названа ім'ям учасника революційного руху на Україні, радянського партійного та державного діяча Г.І.Петровського.

Виникла наприкінці ХІХ ст. Її виникнення пов'язано з встановленням в кінці Німецької (зараз Пушкінської) вулиці резервуару на 10000 відер води для регулювання напору води в цій частині міста. Навколишні мешканці назвали цю споруду басейном.

Тому і вулиця одержала назву Басейної (1880), з'єднувала Пушкінську та Сумську вулиці. У 1958 році вулицю Басейну було перейменовано на вулицю Петровського.

У роки громадянської війни (перша половина 1919 року) на Басейній, 21, жили К.Є.Ворошилов – командуючий військами Харківського військового округу та А.Я.Пархоменко, начальник гарнізону. У 1934-36 роках на розі вулиць Артема і Басейної було збудовано будівлю Автомобільно-дорожнього інституту (реконструйовано після війни за проектом архітектора Г.П.Домшлака). Автомобільно-дорожній інститут було засновано у 1930 році.

Григорій Іванович Петровський (23.01 (4.02), 1978, Харків – 9.01.1958, Москва) – радянський державний та партійний діяч. Його дитинство пройшло на околиці Харкова (Панасівка), з 1895 року - в революційному русі, член Катеринославського «Союзу боротьби за визволення робітничого класу», член Катеринославського комітету РСДРП, у зв'язку з

постійною загрозою арешту міняв місце роботи (Харків, Миколаїв, Маріуполь, Донбас), у 1905 році – один із організаторів і керівників Катеринославської ради та міського страйкового комітету. У 1912 році його було обрано депутатом 4-ї Державної думи (парламенту Російської імперії) від робітників Катеринославської губернії, в якій він став головою більшовицької фракції. У листопаді 1914 року разом з іншими депутатами-більшовиками Думи його було арештовано і у 1915 році засуджено на довічне ув'язнення з відбуванням в Туруханському краї. Під час Лютневої революції 1917 року – комісар Якутської області. Влітку 1917 року повернувся до Петрограду, звідкіля за направленням ЦК РСДРП, приїхав на Україну, прийняв активну участь у встановленні радянської влади в Катеринославі та на Донбасі. У 1919-1938 роках був головою Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВУЦВК), у 1922-1937 роках – співголова ЦВК СРСР, у 1920-1933 роках – голова Всеукраїнського комітету незаможних селян, з

1940 року – заступник директора Музею Революції СРСР. Похований в Москві на Красній площі. В Харкові жив у 1920-1922 роках за адресою: вул. Мироносицька, 10; у 1923-1934 роках – вул. Мироносицька, 64.

На його честь м. Катеринослав було перейменовано у 1926 році в Дніпропетровськ, йому споруджені пам'ятники в Києві і Дніпропетровську, на території Харківського велозаводу також є пам'ятник, завод носить його ім'я.

17. Вулиця Пушкінська

Вулиця з'явилася на початку ХІХ ст., коли міська Дума відвела у 1805 році землю для заселення 23 сімействам іноземних майстрів ремісничих цехів. Вона одержала назву Німецької. До середини ХІХ ст. вулиця кінчалася біля Каплунівської церкви (район теперішньої вулиці Фрунзе). У 1885 році у зв'язку з відкриттям Технологічного інституту район навколо німецької вулиці став забудовуватися більш інтенсивно. У 1889 р. харківське купецьке товариство,

зацікавлене в підготовці кваліфікованих комерційних працівників, об'явило конкурс на розробку проекту будівлі Комерційного училища. Кращим став проект архітектора О.М.Бекетова. Зараз тут знаходиться Юридична академія імені Ярослава Мудрого. У грудні 1910 року по вулиці було відкрито рух трамваїв. У 2009 році трамвайне сполучення по вул.Пушкінській було закрито.

У 1899 році вулиця одержала назву Пушкінської на честь 100-річчя з дня народження поета Олександра Сергійовича Пушкіна. У Харкові відкрито пам'ятник О.С.Пушкіну у 1904 (скульптор Б.В.Едуардс). У 1971 році ім'я Пушкіна присвоєно російському драматичному театру в Харкові, на фасаді якого встановлено профільний барельєф Пушкіна. Одна із станцій метро у Харкові також носить його ім'я з 1984 року.

На розі вулиць Петровського і Пушкінської на будинку відкрито меморіальну дошку на честь Миколи Павловича Барабашова (18(30) 03.1894, Харків –

21.04.1971, Харків) - видатного українського астронома. Меморіальна дошка повідомляє «В цьому будинку з 1950 р. по 1971 р. жив і працював видатний вчений – астроном академік АН України Микола Павлович Барабашов».

Академік АН УРСР (з 1948 року), заслужений діяч наук УРСР (з 1941 року), Герой Соціалістичної Праці (1969 рік), директор Харківської обсерваторії (з 1930 року), у 1943-45 роках був ректором Харківського університету, засновник харківської школи планетознавства, працював в галузі астрофізики (дослідження фізичних умов планет Сонячної системи і місяця). Склав карту поверхні Марса. Разом з М. Пономарьовим сконструював перший вітчизняний спектрогеліограф, що відіграв значну роль у розвитку Служби Сонця. Понад 15 років очолював Комісію з фізики планет Астрономічної Ради АН СРСР. Брав участь у підготовці фундаментальних праць «О происхождении Земли и других небесных тел» (1955), «Результаты фотометрических исследований Луны и

планет на астрономической обсерватории ХГУ» (1957), «Атлас обратной стороны Луны» (1960). Нагороджений 4 орденами Леніна, орденом Трудового Червоного Прапора і медалями. АН УРСР заснувала премію імені М. Барабашова за видатні досягнення в галузі астрономії та експериментальної фізики. Ім'ям Барабашова названі кратер на Марсі і мала планета №2164, вулиця і станція метрополітену у Харкові.

18. Проспект 50-річчя ВЛКСМ

На проспекті знаходиться студентський гуртожиток Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка.

Проспект названо на честь масової самодіяльної молодіжної громадсько-політичної організації радянської молоді - Всесоюзної Ленінської Комуністичної Спілки Молоді - ВЛКСМ. 1 з'їзд комсомолу відбувся у жовтні-листопаді 1918 року. У 1924 році після смерті В.Леніна вирішено було іменувати комсомол ленінським. Основне завдання -

комуністичне виховання молоді. Комсомол був нагороджений: Орденом Червоного Прапора – за мужність у битвах громадянської війни (1928); за ініціативу в організації масового соціалістичного змагання нагороджено Орденом Трудового Червоного Прапора (1931); за видатні заслуги в роки Великої Вітчизняної війни – нагороджено орденом Леніна (1945); за відбудову країни після війни нагороджено другим орденом Леніна (1948); за освоєння цілинних і перелогових земель комсомол було нагороджено третім орденом Леніна (1956). Комсомол став школою виховання кадрів державних і громадських працівників, учених і педагогів, інженерів і діячів культури. У 1968 році на честь 50-річчя ВЛКСМ нагороджено орденом Жовтневої Революції.

19. Площа Руднева

Названа ім'ям героя громадянської війни Миколи Олександровича Руднева, який загинув у 1918 році. Площа виникла наприкінці ХУШ ст. Це була окраїна Харкова, через яку проходив кріпосний вал. Пізніше

площа одержала назву Михайлівської (так звалася церква, що знаходилася на її південній частині). Площа мала і іншу назву – Сінна (з 1814 року на ній концентрувалася торгівля сіном). Південною частиною площа доходила до річки Харків, в цій частині відбувалися ярмарки коней та базар. У 1833 році базар перевели з Михайлівської площі на територію теперішнього Комунального ринку. У 1882 році площу перейменували в Скобелівську на честь генерала М.Д.Скобелева, який відзначився під час російсько-турецької війни 1877-1878 років. У 1889 - 1902 роках на площі по проекту архітектора О.М. Бекетова (за участю архітекторів Ю.Цауне і В.Хрустальова) збудували будинок судових установ. В дні революції 1905 року площа стала місцем мітингів та демонстрацій. 9 лютого 1919 року на площі було поховано М.О.Руднева, прах якого було перевезено із Царицина до Харкова.

Микола Олександрович Руднев (29.10(10.11). 1894, с. Люторичі, зараз Тульська область, - 16.10.1918 р, ст.

Бекетовська, зараз Волгоградська область). У 1916 році його було мобілізовано до царської армії, закінчив 6-місячні курси Олександрійського військового училища, одержав чин прапорщика, одержав призначення в 30-й піхотний запасний полк у Тулі. У 1917 році його було обрано членом полкового комітету, очолив бюро секції військової організації РСДРП(б) Тульського гарнізону. Після переведу 30-го полку до Харкова з вересня 1917 року став членом виконкому Харківської Ради робітничих та солдатських депутатів. 26 жовтня 1917 року 30-й полк під його керівництвом разом з загонами Червоної Гвардії роззброїв війська Центральної Ради, зайняв найважливіші об'єкти Харкова, що забезпечило перехід влади до Тимчасового революційного комітету. У грудні 1917 року його було обрано членом ВРК. З лютого 1918 року - заступник народного комісара з військових справ Донецько-Криворізької республіки. З квітня 1918 року - начальник штабу 5-ої Української армії, яка відступала з боями з Харкова до Царицина, з липня 1918 року – начальник штабу

Царицинського фронту, з серпня 1918 року – завідуючий відділом формування та навчання Північно-Кавказького військового округу. Командуючи резервною бригадою, в жовтні 1918 року під час боїв за Царицин був смертельно поранений.

У роки громадянської війни у приміщенні колишніх судових установ знаходилися керівні органи Червоної Армії. Тут знаходився штаб Харківського військового округу з травня 1919 року. Після визволення Харкова від денікінських військ у січні 1920 року тут знаходився штаб Південно-Західного фронту під командуванням О.І.Єгорова. З вересня 1920 року тут працював командуючий військами України і Криму М.В.Фрунзе. З 1921 по 1934 роки тут знаходився штаб Українського військового округу, де в різні роки працювали відомі воєначальники В.К.Блюхер, І.Е.Якір, Р.П.Ейдеман, І.Н.Дубовий. На площі було збудовано Будинок культури будівельників ім. О.М.Горького.

У грудні 1959 року було відкрито пам'ятник М.О.Рудневу (архітектор В.Д.Якименко, скульптор В.П.Воловик). Напис на п'єдесталі «Герою громадянської війни Миколі Рудневу – трудящі Харківщини». У 1973 році було здійснено реконструкцію скверу. Центральне місце в ньому зайняла алея, яка з'єднала пам'ятник Миколі Рудневу з його могилою. За пам'ятником було споруджено басейн з фонтаном. 25 струй фонтану – це кількість прожитих років М.Рудневим.

У 2008 році було здійснено нову реконструкцію скверу та фонтанів і відновлено їх роботу.

Сквер на площі - любиме місце відпочинку студентів ХНТУСГ ім. П. Василенка.

20. Вулиця Фрунзе

Вулиця носила назву Технологічної (на ній знаходився Технологічний інститут – зараз НТУ «ХП»).

Михайло Васильович Фрунзе (21.01(2.02) 1885, в сім'ї військового фельдшера, м. Бішкек, Киргизія -

31.10.1925, м.Москва) – радянський партійний, державний і військовий діяч. З 1904 року займався революційною боротьбою, член РСДРП. Не раз зазнавав арештів, заслань, двічі був засуджений до страти. Вперше прибув до Харкова 26.09.1920 року як командуючий Південним фронтом, що вів бої проти військ П.Врангеля. В листопаді 1920 року приймав участь у роботі У Всеукраїнського з'їзду Рад у Харкові, на якому його було обрано членом Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та його Президії. Під командуванням Фрунзе були розгромлені війська Врангеля. З грудня 1920 року – уповноважений Реввійськради Республіки на Україні, командуючий збройними силами України і Криму. Здійснював загальне керівництво ліквідацією політичного бандитизму на Україні. Одночасно у 1922-1924 роках заступник голови Раднаркому УСРР, заступник голови Української Економічної Ради. У 1924-25 роках заступник голови і голова Реввійськради СРСР, заступник наркома і нарком у військових і морських

справах СРСР, член Ради Праці і Оборони. З 1921 - член ЦК РКП(б), з 1924 -- кандидат у члени Політбюро ЦК. На У-УІІ конференціях КП(б)У обирався членом ЦК, 1921-1924 - член Політбюро ЦК КП(б)У. Член ВЦВК і ЦВК СРСР. Нагороджений 2 орденами Червоного Прапора і Почесною революційною зброєю. Похований у Москві на Красній площі.

Під час перебування у Харкові у 1920-1923 роках проживав у будинку №12 на вулиці Технологічній (зараз вулиця Фрунзе), його ім'ям названо один із районів міста, завод, книжкова фабрика.

Мав сина Тимура (5.04.1923, м.Харків – 19.01.1942, Стара Руса, Новгородська область) – радянський льотчик – винищувач, лейтенант, Герой Радянського Союзу (1942, посмертно). Загинув під час виконання бойового завдання в районі Старої Руси (його і командира його ескадрильї І.Шутова атакували 30 німецьких бомбардувальників. Захищаючи літак командира, Тимур загинув).

21. Площа Фейєрбаха

Площа названа ім'ям видатного німецького філософа-матеріаліста Людвіга Фейєрбаха. Наприкінці ХУІІІ ст. мала назву Вознесенської (за назвою Вознесенської церкви, зараз це будівля факультету технічного сервісу). Так як і Михайлівська (площа Руднева) була місцем торгівлі. Згідно письмових джерел влітку 1800 року на стіні Вознесенської церкви з'явився пасквіль на імператора Павла І. Це стало відомо в Петербурзі. Всі, хто бачив або тримав в руках пасквіль, були арештовані і відправлені в Петербург, де їх допитом займався сам імператор Павло І. Проте автора пасквіля знайти не вдалося. Розлючений цар наказав поставити на Вознесенській площі шибеницю для пасквілянта та оголосити, що, якщо в назначений термін його не знайдуть, то батогом будуть бити кожного десятого харків'янина, місто буде знищено, а жителів відправлять на заслання до Сибіру. На другий день після спорудження шибениці на ній з'явилося пугало Павла І. І тільки смерть царя врятувала

мешканців міста від покарання. У 1877 році було збудовано приміщення реального училища (тепер корпус механіко-технологічного факультету Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка). Першою кам'яною спорудою на площі стала телеграфна контора (1830), пізніше з'являється реальне училище, будівля 2-ї жіночої гімназії. У 1880 році з'явився сквер. Після Великої Вітчизняної війни будівлі були відбудовані, у 1950 році побудовано новий корпус Інституту інженерів залізничного транспорту.

У сквері навпроти головного корпусу інституту інженерів залізничного транспорту у 1960 році збудовано пам'ятник С.М.Кірову. За корпусом факультету технічного сервісу ХНТУСГ імені Петра Василенка знаходиться пам'ятник – братська могила червоноармійців, які загинули під час першого визволення Харкова від німецько-фашистських загарбників у лютому - березні 1943 року. Напис на

пам'ятнику «Вічна слава героям, що загинули в боях з ворогом і віддали своє життя за свободу і щастя нашого народу», березень 1943 р. (червоноармієць Арабаєв Х., рядовий Антонечко В.С., червоноармієць Безмятерний А.Ф., червоноармієць Магденко С.А., рядовий Неменков Д.Н., сержант Очерedyкo Т.І., старшина Клейменов Т.І., сержант Крюков В.Ф., молодший сержант Луньов В.С., рядовий Савін А.С., рядовий Ушатов Г.А., червоноармієць Юрзін В.З.). Щорічно біля братської могили студенти механіко-технологічного факультету університету проводять мітинги пам'яті, покладають квіти до пам'ятника.

Література

«Антисоветская троцкистская военная организация» в Красной Армии//Реабилитация. Политические процессы 30-50-х годов. – М., 1991;

Артем (Ф.А.Сергеев). Статьи, речи, письма. – М., 1983.

Артем на Украине. Документы и материалы. – Х., 1961.

Архангельский В. Фрунзе. – М., 1970.

Астахова В.И. Революционная деятельность Артема в 1917-1918 гг. – Х., 1966.

Астахова В.І. Артем (Сергеев) Федір Андрійович /Державні, політичні та громадські діячі України: політичні портрети. Навч.посіб.для студ.вищ.навч.закл./За заг.ред.М.І.Панова. – К., 2002.

Волкогонов Д.А. Тріумф і трагедія. Політичний портрет Й.Сталіна: У 2-х кн. Кн.1. – К., 1989.

Дикань А.П. Герои Харьковщины. – Х., 1998.

Душенькин В.В. Пролетарский маршал. – М., 1973.

Дьяченко Н.Т. Улицы и площади Харькова.Изд.3-е, перераб. и доп. – Х., 1974.

Залесский К.А. Империя Сталина. Биографический энциклопедический словарь. – М., 2000.

Енциклопедія сучасної України. Т.2. – Київ, 2003.

Енциклопедія сучасної України. Т.4. – Київ, 2005.

Имени героя. 2-ое изд., доп. – Х., 1984.

Кировчане – Герои Советского Союза. 2-е изд., доп. и перераб. – - Киров, 1962.

Люди легенд. – М., 1971, Вип.4.

Марченко А.Д. Герои-широнинцы. 2-е изд., испр. и доп. – Х., 1974.

Мачулин Л.И. Улицы и площади Харькова. – Х., 2007.

Народные герои. – М., 1983.

Подвиги во имя Отчизны, 2-е изд., перераб. и доп. –Х., 1985.

Полухін Л.К. Формування історичних поглядів М.І.Костомарова. – К., 1959.

Полякова Л.Л. Зодчие братья Веснины. – Ярославль, 1989.

Помним Тарановку и Соколово. – Х., 1980.

Слюсарский А.Г. В.Н.Каразин, его научная и общественная деятельность. – Х., 1955;

Сувениров О.Ф. Трагедия РККА, 1937-1938. – М., 1998.

Українська радянська енциклопедія. Видання друге. Т.2. – К., 1978.

Українська радянська енциклопедія.Т.5.Видання друге. – К., 1980.

Фронтовики. – М., 1984.

Харьков вчера, сегодня, завтра/Ю.М.Шкодовский, И.Н.Лаврентьев, А.Ю.Лейбфрейд, Ю.Ю.Полякова. – Х., 2002.

Чиняков А. Братья Веснины. – М., 1970.

Науково-популярне видання

Москальова Надія Петрівна

**ВУЛИЦІ НАШОГО СТУДЕНТСЬКОГО
ЖИТТЯ**

(історико-географічна розвідка)

Відповідальний за випуск: Москальова Н.П.,
кандидат історичних наук, доцент

Комп'ютерна верстка: Москальова Н.П.

Віддруковано у друкарні ФОП Червяк В. Е.
61120, м.Харків, вул. Гв. Широнінців 18, кв. 179
Зам .№ 2 від 12. 01. 10.